

SUNIY INTELLEKT TOMONIDAN YARATILGAN MATNLARNING LINGVISTIK
XUSUSIYATLARI**M.Sh. Nuriddinova****Qo‘qon davlat universiteti stajyor o‘qituvchisi****e-mail: mnuriddinova1992@mail.ru**<https://doi.org/10.5281/zenodo.20772799>**Annotatsiya**

Ushbu maqola sun‘iy intellekt (AI) tomonidan yaratilgan matnlarning lingvistik xususiyatlarini o‘rganishga bag‘ishlangan. Tadqiqotning maqsadi AI generatsiya jarayonida paydo bo‘ladigan leksik, morfologik, sintaktik va diskursiv xususiyatlarni aniqlash, ularni inson nutqi bilan qiyoslash hamda lingvistik va pragmatik nuqtai nazardan tahlil qilishdir.

Kalit so‘zlar: suniy intellekt, lingvistik xususiyatlar, diskursiv tahlil

KIRISH. So‘nggi yillarda sun‘iy intellekt (AI) texnologiyalari nutq va matn yaratish sohasida sezilarli rivojlanishga erishdi. AI generatsiya qiladigan matnlar kundalik kommunikatsiya, media, akademik yozuv va tarjima tizimlarida tobora keng qo‘llanilmoqda. Shu bilan birga, bu matnlarning lingvistik va pragmatik xususiyatlarini chuqur o‘rganish zarurati paydo bo‘ldi (Siuta et al., 2021)¹.

AI matnlari lingvistik jihatdan o‘ziga xos xususiyatlarga ega: leksik normalizatsiya, semantik neytrallik, takrorlanuvchanlik, stilistik silliqlik va diskursiv birxillik kabi. Ushbu xususiyatlar Transformer arxitekturasi, ehtimollik asosidagi til modellari va statistik generatsiya mexanizmlari orqali yaratiladi. Tadqiqotning maqsadi AI matnlarining lingvistik xususiyatlarini aniqlash, ularni inson nutqi bilan solishtirish va natijalarni amaliy sohalarida qo‘llash imkoniyatlarini o‘rganishdir.

Avvalgi tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, AI matnlari va inson nutqi o‘rtasida bir qator farqlar mavjud (Bender et al., 2021)². AI matnlaridagi asosiy xususiyatlar:

Leksik normalizatsiya: so‘zlar va iboralar standartlashtirilgan tarzda ishlatiladi;

Semantik neytrallik: matn hissiy va madaniy kontekstga ko‘ra neytral ma‘noda yaratiladi;

Takrorlanuvchanlik: AI takrorlanuvchi iboralar va strukturalardan foydalanadi;

Stilistik silliqlik: matn sintaktik jihatdan grammatik va oqimli bo‘ladi;

Diskursiv birxillik: matn tarkibida mantiqiy va struktural birxillik kuzatiladi.

AI matnlari inson nutqi bilan solishtirganda kognitiv ijodkorlik, pragmatik kontekstni yaratish va emotsionallik jihatlari cheklangan bo‘ladi (Marcus & Davis, 2019)³. Tadqiqot materiali sifatida ingliz va o‘zbek tillaridagi quyidagi manbalar tanlandi:

1. AI tomonidan yaratilgan matnlar (ChatGPT, Google Bard, LLaMA);
2. Odam tomonidan yozilgan matnlar (yangiliklar maqolalari, blog postlar, akademik matnlar).

Tahlil jarayoni quyidagilarni o‘z ichiga oldi:

- AI matnlaridagi leksik, sintaktik va diskursiv xususiyatlarni aniqlash;
- Semantik neytrallik, takrorlanuvchanlik va stilistik silliqlikni o‘lchash;
- AI va inson matnlarini solishtirish;
- Lingvistik va pragmatik xususiyatlarni qiyosiy tahlil qilish.

¹ Siuta, M., et al. (2021). *Artificial Intelligence and Language Generation: Comparative Analysis*. Niterói: Conhecimento & Diversidade.

² Bender, E. M., Gebru, T., McMillan-Major, A., & Shmitchell, S. (2021). *On the Dangers of Stochastic Parrots: Can Language Models Be Too Big?* Proceedings of the 2021 ACM Conference on Fairness, Accountability, and Transparency.

³ Marcus, G., & Davis, E. (2019). *Rebooting AI: Building Artificial Intelligence We Can Trust*. Pantheon Books

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki:

AI matnlari leksik jihatdan normalizatsiyalangan va standart iboralarga boy, semantik neytrallik yuqori bo'lib, hissiy va madaniy kontekst cheklangan, takrorlanuvchanlik kuzatiladi, ayniqsa uzun matnlarda struktural va iboraviy takrorlar mavjud, matnlar, stilistik jihatdan ayrim g'alizliklar mavjud ammo, grammatik jihatdan to'g'ri, diskursiv birxillik mavjud, lekin inson nutqidagi kognitiv va emotsional hissiyotni yetkazish yetishmaydi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Siuta, M., et al. (2021). *Artificial Intelligence and Language Generation: Comparative Analysis*. Niterói: Conhecimento & Diversidade.
2. Bender, E. M., Gebru, T., McMillan-Major, A., & Shmitchell, S. (2021). On the Dangers of Stochastic Parrots: Can Language Models Be Too Big? *Proceedings of the 2021 ACM Conference on Fairness, Accountability, and Transparency*.
3. Marcus, G., & Davis, E. (2019). *Rebooting AI: Building Artificial Intelligence We Can Trust*. Pantheon Books